

ВІСНИК КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Загальнодержавне періодичне видання

Виходить шість разів на рік

Редакційна рада:

Засноване

19 лютого 1997 року

Свідоцтво

про державну реєстрацію

Серія КВ № 2444

Засновник:

Конституційний Суд України

Адреса: 252220,

Київ, вул. Банкова, 5–7

Видавець:

Юридична інформаційна
компанія — "Юрінком"

Адреса: 252001,

Київ, а/с 546

В. Німченко — голова

П. Мартиненко

О. Мироненко

В. Тихий

Л. Чубар

Відповідальний секретар —

Г. Сурначова

**Завідувач редакційно-
видавничого відділу —**

В. Тичина

Тел. 293-11-90

2(2) '97

© Конституційний Суд України, 1997

грудень

У НОМЕРІ

Вступне слово Голови Конституційного Суду України І. Тимченка при відкритті першого пленарного засідання Конституційного Суду України 17 квітня 1997 року	3
Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата)	5
Окрема думка судді Конституційного Суду України Мироненка О.М. стосовно рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року у справі про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата)	12
Окрема думка судді Конституційного Суду України Савенка М.Д. у справі про офіційне тлумачення статей 58, 78, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України	14
Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 2 пункту 3 розділу IV Закону України “Про Конституційний Суд України” стосовно правових актів органів Верховної Ради України (справа про акти органів Верховної Ради України) . .	19
Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України Постанови Верховної Ради України від 1 жовтня 1996 року “Про тлумачення статті 98 Конституції України” (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України)	23
Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Барабаша Олександра Леонідовича щодо офіційного тлумачення частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України (справа про набуття чинності Конституцією України) . .	27
Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію” та статті 12 Закону України “Про прокуратуру” (справа К. Г. Устименка)	31
Укази Президента України	36
Міжнародні зв'язки Конституційного Суду України	43

ВСТУПНЕ СЛОВО

Голови Конституційного Суду України І. Тимченка
при відкритті першого пленарного засідання

Конституційного Суду України

17 квітня 1997 року

Шановні пані і панове!

Шановні громадяни України!

Як Голова Конституційного Суду України за кілька хвилин я маю відкрити його пленарне засідання.

Оскільки таке засідання у нас перше, я хотів би сказати невелике вступне слово.

А перше в ньому — про нашого товариша, видатного українського юриста Леоніда Петровича Юзькова. Саме він стояв біля витоків Конституційного Суду України, саме він був його першим Головою. Леонід Петрович зробив величезний внесок у розвиток конституційного права. І ми з вдячністю будемо згадувати про це. Як, впевнений, і всі ті, хто працюватиме тут після нас.

Отже, ми починаємо.

І приступаємо до розгляду справ з чітким усвідомленням того, що наш Суд — єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, що його завдання — гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій її території.

Прямо скажемо — це складне завдання. Особливо в суспільстві, де за сформованою у попередні десятиліття традицією Конституція сприймалася швидше як символ, аніж як Основний Закон. Та й дія її мала, по суті, декларативний характер.

Недарма ж, як засвідчило одне з останніх соціологічних досліджень, 43 проценти опитаних не бачать практичного сенсу в Конституції і вважають її лише атрибутом держави.

Ось заради того, щоб наші люди повірили в свою Конституцію, щоб вона стала ефективним інструментом захисту конституційних прав і свобод громадян, забезпечення політичної й економічної стабільності в Україні, — ось заради цього ми й працюватимемо.

Нас уже не раз запитували: а чи зможе ваш Суд не втручатися у політику? Ми розуміємо це питання так. Хоч багато справ, які нам доведеться розглядати, матимуть політичний характер, ми до них будемо підходити тільки з однієї позиції — конституційності. Ми — не команда пожежних для гасіння політичних пожеж. І в нас не буде різних відповідей для різних гілок влади — перед Конституцією вони всі рівні. На цьому стоїмо і стояти будемо.

Наголошу: наша діяльність ґрунтуватиметься на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суггів, повноти і всебічності розгляду справ та обґрунтованості прийнятих Судом рішень.

І ще один принцип. Це — гласність. Адже громадськість має право знати, що відбувається у Залі судових засідань. Ми виходимо з того, що сам цей Зал є публічною власністю, а публічність провадження у справі дає громадянам можливість зрозуміти призначення своєї держави, її Конституції, зміцнити їхню віру у судову владу. Тому й розгляд справ у нас буде відкритим. А для висвітлення його у засобах масової інформації ми постаралися створити всі можливі в даній ситуації умови.

Отже, ми починаємо. І до дорученої нам роботи готові.

РІШЕННЯ

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України
та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України
(у справі щодо несумісності депутатського мандата)

м. К и ї в

13 травня 1997 року

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Тимченка Івана Артемовича — головуєчий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Козюбри Миколи Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мартиненка Петра Федоровича,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Селівона Миколи Федосовича,
Скоморохи Віктора Єгоровича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Яценка Станіслава Сергійовича

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання — народних депутатів України — Бутейка Антона Денисовича та представників від Верховної Ради України Шинкаря Олександра Івановича та Яроша Володимира Миколайовича,

керуючись статтею 150 Конституції України, пунктом 4 статті 13, статтями 41, 51 та 65 Закону України "Про Конституційний Суд України", розглянув на пленарному засіданні справу про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України.

Приводом для розгляду справи згідно з статтями 39 та 41 Закону України "Про Конституційний Суд України" стало конституційне подання народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України "Про Конституційний Суд України" стала невизначеність у розумінні зазначених статей Конституції України та Цивільного процесуального кодексу України щодо дострокового припинення повноважень народних депутатів України відповідно до статті 78 Конституції

України (порушення вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності), чим і зумовлена практична необхідність у їх офіційному тлумаченні.

Суб'єкт права на конституційне подання — народні депутати України — просить дати офіційне тлумачення:

а) частин другої і третьої статті 78 Конституції України у їх співвідношенні з частинами третьою і четвертою статті 81 Конституції України, а саме:

— чи відповідає Конституції України застосування судового порядку дострокового припинення повноважень народного депутата України, передбаченого частиною четвертою статті 81 Конституції України, щодо народних депутатів України, які поєднують депутатський мандат з перебуванням на державній службі;

— чи узгоджується з Конституцією України застосування статей 243-21, 243-22 та 243-25 Цивільного процесуального кодексу України, які передбачають порядок провадження у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України у разі невиконання ним вимог щодо несумісності депутатської діяльності з іншими видами діяльності, до випадків поєднання депутатського мандата з державною службою, і чи підвідомчі такі справи судам загальної юрисдикції;

б) статті 79 Конституції України щодо можливості її застосування до народних депутатів України, які працюють у складі Верховної Ради України нинішнього скликання;

в) статті 58 та пункту 2 Перехідних положень Конституції України щодо можливості застосування статей 78 та 81 Конституції України до народних депутатів України, обраних до набуття нею чинності.

Заслухавши суддю-доповідача Козюбру М.І., пояснення представника суб'єкта права на конституційне подання Бутейка А.Д. та представників від Верховної Ради України Шинкаря О.І. і Яроша В.М., вивчивши подані матеріали, Конституційний Суд України

У С Т О Н О В И В :

1. Відповідно до частини першої статті 78 Конституції України народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі. Частина друга статті 78 Конституції України встановлює несумісність депутатського мандата з іншим представницьким мандатом чи державною службою. Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом (частина третя статті 78 Конституції України).

У разі невиконання вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності повноваження народного депутата України припиняються достроково на підставі закону за рішенням суду (частина четверта статті 81 Конституції України).

Порядок судового провадження у таких справах встановлюється статтями 243-21— 243-25 Цивільного процесуального кодексу України.

Суб'єкт права на конституційне подання — народні депутати України — вважає, що частина четверта статті 81 Конституції України, яка встановлює судовий порядок дострокового припинення повноважень народного депутата України, поширюється виключно на випадки несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, встановленими законом (частина третя статті 78 Конституції України), і не може застосовуватись до випадків, визначених частиною другою статті 78 Конституції України, —

поєднання депутатського мандата з іншим представницьким мандатом чи державною службою.

До цих випадків, за логікою народних депутатів України, має застосовуватись частина третя статті 81 Конституції України, яка передбачає дострокове припинення повноважень народного депутата України за рішенням Верховної Ради України.

Як вважають народні депутати України, частина четверта статті 81 Конституції України відтворює лише положення частини третьої статті 78 Конституції України щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності і не містить посилань на частину другу статті 78 Конституції України.

Пропоноване народними депутатами України тлумачення частин другої і третьої статті 78 та частин третьої і четвертої статті 81 Конституції України не відповідає змісту Конституції України.

Стаття 78 Конституції України, яка встановлює обмеження на поєднання депутатського мандата з іншими видами діяльності, не дає повного переліку цих видів діяльності, виділяючи серед них тільки два — поєднання депутатського мандата з іншим представницьким мандатом чи з державною службою. Обмеження на поєднання депутатського мандата з усіма іншими видами діяльності мають, згідно з цією статтею, встановлюватись законом.

Аналіз вказаних статей Конституції України свідчить про те, що словосполучення “інші види діяльності” вживається у частині третій статті 78 і частині четвертій статті 81 Конституції України у різних значеннях. У частині третій статті 78 Конституції України під “іншими видами діяльності” маються на увазі всі її види, не охоплені частиною другою цієї статті, тобто за винятком діяльності, пов’язаної з іншим представницьким мандатом чи з державною службою.

У частині четвертій статті 81 Конституції України словосполучення “іншими видами діяльності” за своїм обсягом є ширшим від такого ж словосполучення частини третьої статті 78. Воно включає як види діяльності, передбачені частиною другою статті 78, так і види діяльності, які згідно з частиною третьою статті 78 Конституції України встановлюються законом.

Таке тлумачення вживаного у частині четвертій статті 81 Конституції України словосполучення “інші види діяльності” підтверджується також аналізом частини четвертої статті 103, частини першої статті 120 та частини другої статті 127 Конституції України, які встановлюють вимоги несумісності щодо поста Президента України, посад членів Кабінету Міністрів України та професійних суддів.

2. Згідно зі статтею 79 Конституції України “перед вступом на посаду” народні депутати України складають перед Верховною Радою України присягу, текст якої міститься в тій же статті. Відмова скласти присягу має наслідком втрату депутатського мандата.

Виходячи з буквального тлумачення вказаних положень статті 79 Конституції України, народні депутати України мають скласти присягу перед вступом на посаду, тобто перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради України, як про це сказано в тій же статті, або ж, якщо народний депутат України в силу певних причин обраний пізніше, то на одному з пленарних засідань чергової сесії Верховної Ради України даного скликання.

Звідси випливає, що вимоги статті 79 Конституції України поширюються на тих народних депутатів України, які обрані після набуття чинності новою Конституцією України, тобто після 28 червня 1996 року.

3. На день виборів народних депутатів України, які становлять більшість нинішнього депутатського складу Верховної Ради України, була чинною Конституція України 1978 року (зі змінами за станом на 27 березня 1994 року, тобто на день проведення виборів народних депутатів України). Згідно зі статтею 93 цієї Конституції депутат (незалежно від рівня Ради) мав здійснювати свої повноваження, "як правило, не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю" (частина перша цієї статті). Депутат звільнявся від виконання виробничих або службових обов'язків лише на час сесії відповідної Ради, а також для здійснення депутатських повноважень в інших випадках, передбачених законом (частина друга статті 93).

Частина друга статті 111 Конституції України 1978 року, конкретизуючи положення статті 93 стосовно народних депутатів України, встановлювала, що "народні депутати України звільняються від виконання службових або виробничих обов'язків на певний строк, необхідний для здійснення депутатської діяльності у Верховній Раді України, її комісіях, а також серед населення. Вони можуть звільнитись від виконання службових або виробничих обов'язків на весь період своїх повноважень у Верховній Раді України".

Частина перша статті 4 Закону України "Про статус народного депутата України" (зі змінами за станом на 27 березня 1994 року) теж не забороняла поєднання депутатської діяльності з іншими видами діяльності. Вона, зокрема, передбачала, що народний депутат "здійснює свої повноваження з частковим або повним звільненням від виробничих або службових обов'язків". Причому таке звільнення мало відбуватись "за власним бажанням депутата у порядку переводу".

Зміни, внесені до статті 4 Закону України "Про статус народного депутата України" Законом України від 23 вересня 1994 року, які передбачали здійснення народним депутатом України своїх повноважень з повним звільненням від виробничих або службових обов'язків, не узгоджувалися зі статтями 93 і 111 Конституції України 1978 року.

Розходився з цими ж статтями чинної на день виборів народних депутатів України (27 березня 1994 року) Конституції України чинний на той час Закон України "Про вибори народних депутатів України", який вимагав від кандидата в народні депутати України під час його реєстрації у відповідній окружній виборчій комісії подання заяви про зобов'язання звільнитись з попереднього місця роботи в разі обрання депутатом (пункт 2 статті 25).

Отже, Конституція України, чинна на день виборів більшості народних депутатів України, які складають Верховну Раду України нинішнього скликання, а також чинний на той же день Закон України "Про статус народного депутата України" не встановлювали обмежень на поєднання депутатської діяльності з іншими видами діяльності.

4. 8 червня 1995 року набув чинності Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України "Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України", стаття 13 якого встановила обмеження на поєднання депутатської діяльності з іншою, крім викладацької, наукової та іншої творчої роботи.

Оскільки згідно з частиною другою цього Договору до прийняття нової Конституції України положення чинної Конституції України діяли лише в частині, що узгоджувалась з Конституційним Договором, статті 93 і 111 Конституції України 1978 року, які не відповідали статті 13 Договору, втратили чинність.

Конституція України 1996 року фактично відтворила положення статті 13 Конституційного Договору щодо обмежень на поєднання депутатської діяльності з іншими видами діяльності.

Таким чином, на конституційному рівні вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності закріплені лише 8 червня 1995 року, тобто більше ніж через рік після виборів народних депутатів України, які становлять більшість депутатського складу Верховної Ради України нинішнього скликання. Саме з цього часу виникли конституційні підстави для реалізації даних вимог.

5. Стаття 58 Конституції України 1996 року закріплює один з найважливіших загальновизнаних принципів сучасного права — закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Це означає, що вони поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності.

Закріплення названого принципу на конституційному рівні є гарантією стабільності суспільних відносин, у тому числі відносин між державою і громадянами, породжуючи у громадян впевненість у тому, що їхнє існуюче становище не буде погіршене прийняттям більш пізнього закону чи іншого нормативно-правового акта.

Принцип незворотності дії в часі поширюється також на Конституцію, яка є Основним Законом держави (Преамбула Конституції України).

Виняток з цього принципу допускається лише у випадках, коли закони та інші нормативно-правові акти пом'якшують або скасовують відповідальність особи (частина перша статті 58 Конституції України).

У тексті Конституції України немає застереження щодо надання зворотної сили статті 78 Конституції України. Більше того, пункт 2 Перехідних положень Конституції України, продовживши строк діяльності нинішнього складу Верховної Ради України до чергових виборів у березні 1998 року та визначивши, що "Верховна Рада України здійснює повноваження, передбачені цією Конституцією", не передбачає зміни умов здійснення повноважень народними депутатами України відповідно до статті 78 Конституції України.

У Перехідних положеннях Конституції України немає також застереження щодо складання присяги народними депутатами України, обраними до набуття нею чинності, як умови продовження строку повноважень Верховної Ради України нинішнього скликання.

З викладеного випливає, що до закінчення строку повноважень Верховної Ради України нинішнього скликання зазначені вище умови здійснення повноважень народними депутатами України, які обирались у період від 27 березня 1994 року по 8 червня 1995 року, тобто до дня набуття чинності Конституційним Договором, і на цей день поєднували депутатський мандат з іншими видами діяльності, не можуть без їх згоди змінюватись.

Не мають зворотної дії в часі також вимоги статті 79 Конституції України щодо народних депутатів України, обраних до набуття нею чинності.

Законом України від 3 липня 1996 року "Про внесення доповнень до Цивільного процесуального кодексу України" Цивільний процесуальний кодекс України доповнений главою 30-Д "Заяви про дострокове припинення повноважень народного депутата України у разі невиконання ним вимог щодо несумісності депутатської діяльності з іншими видами діяльності". Вона складається з п'яти статей, зокрема статей 243-21, 243-22 та 243-25, про офіційне тлумачення яких йдеться у конституційному поданні народних депутатів України.

У згаданому Законі зазначено, що ці доповнення вносяться відповідно до частини третьої статті 81 Конституції України. Із змісту ж самого Закону випливає, що зміни до Цивільного процесуального кодексу України внесені відповідно до частини четвертої, а не третьої статті 81 Конституції України.

Аналіз статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України свідчить про те, що вони викладені чітко, ясно і тому немає практичної необхідності в їхньому офіційному тлумаченні.

На основі викладеного та керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 61, 63, 65, 67, 69 Закону України "Про Конституційний Суд України", Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Статтю 58 Конституції України та пункт 2 Перехідних положень Конституції України потрібно розуміти так, що дія частин другої і третьої статті 78 та частини четвертої статті 81 Конституції України щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності не поширюється на народних депутатів України, обраних у період від 27 березня 1994 року по 8 червня 1995 року, якщо вони поєднали депутатський мандат з іншими видами діяльності до 8 червня 1995 року, коли на конституційному рівні було встановлено обмеження на таке поєднання.

2. Словосполучення "інші види діяльності", яке вживається у частині четвертій статті 81 Конституції України, потрібно розуміти так, що ним охоплюються як види діяльності, передбачені частиною другою статті 78, так і види діяльності, які згідно з частиною третьою статті 78 Конституції України встановлюються законом.

3. Частина третя статті 81 Конституції України, яка передбачає порядок дострокового припинення повноважень народного депутата України за рішенням Верховної Ради України, стосується виключно випадків, передбачених частиною другою статті 81 Конституції України, і не поширюється на випадки, передбачені частиною другою статті 78 Конституції України.

До випадків, передбачених частинами другою і третьою статті 78 Конституції України, застосовується відповідно до частини четвертої статті 81 Конституції України судовий порядок дострокового припинення повноважень народного депутата України за нормами цивільного судочинства.

4. Вимоги статті 79 Конституції України не поширюються на народних депутатів України, обраних до набуття чинності Конституцією України 1996 року.

5. Рішення Конституційного Суду України відповідно до статті 150 Конституції України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і оскарженню не підлягає.

6. Рішення судів загальної юрисдикції про дострокове припинення повноважень народних депутатів України на підставі статті 78 Конституції України у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України підлягають перегляду.

7. Рішення Конституційного Суду України набуває чинності з дня його офіційного оприлюднення.

8. Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

м. К і ї в

13 травня 1997 року

№ 1-зп

Справа № 03/29-97

ОКРЕМА ДУМКА**судді Конституційного Суду України МИРОНЕНКА О.М.**

**стосовно рішення Конституційного Суду України
від 13 травня 1997 року
у справі про офіційне тлумачення
статей 58, 78, 79, 81 Конституції України
та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу
України (у справі щодо несумісності депутатського мандата)**

1. Згідно з загальновизнаними принципами сучасного права Конституція України є нормативним актом найвищої юридичної сили *негайної дії*, тобто її норми поширюються на всі факти минулого і правовідносини, які виникли до набрання чинності Основним Законом, за винятком випадків, чітко окреслених у розділі XV Конституції України 1996 р. Збереження статусу народних депутатів України, визначеного статтями 93 та 111 Конституції України 1978 р., Перехідними положеннями нового Основного Закону не передбачається. Отже, колишні конституційні норми, які не забороняли (до 8 червня 1995 р.) поєднання депутатського мандата з іншими видами діяльності, втрачають юридичну силу щодо всього складу нинішнього депутатського корпусу, незалежно від часу обрання народного депутата України.

Таке тлумачення відповідає пункту 2 розділу XV Конституції України 1996 р., оскільки Верховна Рада України не може здійснювати "повноваження, передбачені *цією* Конституцією" (підкреслено нами — О.М.), а народні депутати, що складають парламент, стануть керуватись при виконанні своїх обов'язків "*тією*" Конституцією. Це юридичний нонсенс, і він не може сприяти встановленню стабільності у державі, бо, з одного боку, будь-яка державницька інституція, що виникла за чинності Основного Закону 1978 р., на підґрунті створеного прецеденту може вимагати визнання колишніх повноважень такими, що мають переживаючий характер, а з іншого — порушується конституційний принцип рівності народних депутатів України залежно від дати обрання, тобто поділом їх на таких, що мають право на "інші види діяльності", і таких, що не мають такого права.

Застосування статті 78 і частини 4 статті 81 Конституції України 1996 р. стосовно всіх без винятку народних депутатів України не може суперечити і статті 58 Основного Закону у зв'язку з тим, що дострокове на підставі закону за рішенням суду припинення повноважень народного депутата України: а) не виключає можливості для нього зберегти мандат, відмовившись від сумісництва; б) надає депутату право не доводити справу до суду і скласти повноваження за особистою заявою; в) не є встановленням чи посиленням покарання, тобто притягненням народного депутата України до відповідальності; г) не порушує конституційні права і не погіршує правове становище депутата як людини і громадянина. Отже, нормативні підстави для тлумачення факту позбавлення депутатського мандата у встановленому статтями 78 та 81 Основного Закону України порядку як надання закону зворотної дії, ретроактивності або переживаючої сили відсутні.

2. Офіційне тлумачення будь-якої норми Конституції України на предмет відповідності її тільки "визначеному" суб'єктом права на конституційне подання чи конституційне звернення іншому конституційному положенню неприпустиме. Таке тлумачення повинне виходити виключно з контексту Основного Закону у цілому, його букви і духу та загальноновизначених норм права.

Дотримання зазначеного методологічного підходу дозволило б дійти висновку, що лише частково обмежене, але допущене суміщення депутатського мандата з іншими видами діяльності суперечить статті 1, частині 4 статті 5, частині 1 статті 6, частині 3 статті 8, частині 2 статті 19, статті 23, статті 38, статті 68, статті 160, пунктам 1 та 2 Перехідних положень Конституції України. Невиконання народними депутатами зобов'язань звільнитись з попереднього місця роботи у разі обрання не відповідає принципам справедливих вимог моралі (стаття 29.2 Загальної декларації прав людини, статті 12.3, 18.3, 19.35 Міжнародного пакту про громадські і політичні права), принципам Основного Закону України (відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями тощо), принципу верховенства права, яке значною мірою співпадає з справедливими вимогами моралі.

3. Частина 3 статті 61 Закону "Про Конституційний Суд України" дає підстави для визнання неконституційними видані після 8 червня 1995 р. акти Верховної Ради України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України про призначення народних депутатів України на державну службу.

4. З іншими положеннями, викладеними у рішенні Конституційного Суду України у справі про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України, в основному, згоден.

Суддя Конституційного Суду України

О. Мироненко

15 травня 1997 року

ОКРЕМА ДУМКА**судді Конституційного Суду України САВЕНКА М.Д.****у справі про офіційне тлумачення
статей 58, 78, 81 Конституції України
та статей 243-21, 243-22, 243-25****Цивільного процесуального кодексу України**

Відповідно до статті 64 Закону України “Про Конституційний Суд України” викладаю свою окрему думку, оскільки не згоден з аргументацією і рішенням пункту 1 Конституційного Суду України, що дія положень статті 58, частин другої і третьої статті 78, частини четвертої статті 81, п. 2 Перехідних положень Конституції України щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності не поширюється на народних депутатів України, обраних у період від 27 березня 1994 року до 8 червня 1995 року, які поєднали депутатський мандат з іншими видами діяльності до 8 червня, коли на конституційному рівні вперше були встановлені обмеження на таке поєднання.

Для обґрунтування зазначеного рішення Конституційний Суд України послався на те, що Конституція України 1978 року, а також Закон України “Про статус народного депутата України”, чинні на день виборів більшості народних депутатів України (27 березня 1994 р.), обмежень на поєднання депутатської діяльності з іншими видами діяльності не встановлювали, а Закон України “Про вибори народних депутатів України” в частині подання кандидатом в депутати заяви про зобов’язання звільнитися з попереднього місця роботи у разі обрання депутатом (частина друга статті 25) як умови для прийняття рішення про реєстрацію кандидата в депутати та внесені після 27 березня 1994 року зміни до Закону України “Про статус народного депутата України” щодо здійснення народним депутатом України своїх повноважень на постійній основі та несумісності статусу депутата з зайняттям іншої виробничої або службової посади, за винятком викладацької, наукової та іншої творчої роботи, не узгоджувалися зі статтями 93 та 111 Конституції України 1978 року.

Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства чинної Конституції України як Основного Закону держави на всій території України (стаття 2 Закону України “Про Конституційний Суд України”). Це завдання Конституційний Суд України виконує через надані йому повноваження.

До повноважень Конституційного Суду України відповідно до статей 147, 150 Конституції України належить вирішення питань про відповідність законів та інших правових актів чинній Конституції України і офіційне тлумачення чинної Конституції України та законів України.

Виходячи з наведеного Конституційний Суд України не вправі вирішувати питання про відповідність законів та інших правових актів не чинній Конституції держави, оскільки Конституція України 1978 року визнана такою, що втратила чинність (Закон України “Про прийняття Конституції України і введення її в дію” від 28 червня 1996 року).

Отже, висновок суду у рішенні про неузгодженість, тобто невідповідність положень законів України "Про статус народного депутата України" та "Про вибори народних депутатів України" Конституції України 1978 року зроблено з перевищенням встановлених Конституцією України і Законом України "Про Конституційний Суд України" (стаття 13) повноважень.

Не можна погодитись і з висновком суду про відсутність за станом на 27 березня 1994 р. законодавчого обмеження сумісності депутатського мандата з зайняттям іншої виробничої чи службової посади та здійсненням своєї діяльності народними депутатами України на постійній основі.

Законом України "Про статус народного депутата України" від 21 листопада 1992 року в редакції на 27 березня 1994 року було встановлено, що депутат здійснює свої повноваження з частковим або повним звільненням від виробничих чи службових обов'язків. Звільнення здійснюється за бажанням депутата у порядку переводу.

Заняття іншою трудовою діяльністю не дозволяється Голові Верховної Ради України, його заступникам, головам постійних комісій Верховної Ради України, їх заступникам, секретарям постійних комісій, керівникам інших постійних органів Верховної Ради України і народним депутатам, які працюють на постійній роботі у Верховній Раді України, за винятком викладацької і наукової роботи у вільний від роботи час (стаття 4 Закону).

Стаття 5 цього Закону встановлювала, що депутатський мандат не сумісний з зайняттям посади та видами діяльності, зазначеними у статті 85 Конституції України 1978 року та цьому Законі.

Цим же Законом було передбачено захист трудових прав народного депутата України, звільненого від виробничих або службових обов'язків на період виконання депутатських повноважень (стаття 32 Закону).

Законом України "Про назву, структуру і кількісний склад нового парламенту України" від 7 жовтня 1993 року встановлено, що народні депутати України працюють на постійній основі.

Вибори народних депутатів України 27 березня 1994 р. і після цієї дати проводились до нового парламенту. Отже, як впливає з названого Закону, новообрані депутати України повинні працювати на постійній основі.

З метою забезпечення виконання вимог цього Закону в Законі України "Про вибори народних депутатів України" від 18 листопада 1993 року (стаття 25) однією з умов реєстрації кандидата в депутати передбачено подання заяви кандидатом в депутати про зобов'язання звільнитися з попереднього місця роботи у разі обрання депутатом.

Положення законів України "Про статус народного депутата України", "Про назву, структуру і кількісний склад нового парламенту України", "Про вибори народних депутатів України" з наступними змінами і доповненнями в частині встановлення умов здійснення народними депутатами своєї діяльності на постійній основі і несумісності депутатського мандата з заняттям іншою трудовою діяльністю не суперечать чинній Конституції України, і дія цих законів визначається відповідно до статті 1 Перехідних положень Конституції України.

З огляду на викладене висновки про неузгодженість окремих положень цих законів з Конституцією України 1978 року не можна визнати достатньо обґрунтованими.

Положення статей 93, 111 цієї Конституції України, на які є посилання в рішенні, також передбачають звільнення народних депутатів України від виконання службових обов'язків на весь період своїх повноважень у випадках, передбачених законом.

Згідно із статтею 114 Конституції України 1978 року порядок діяльності Верховної Ради України та її органів визначається Регламентом Верховної Ради України та іншими законами України, що видаються на основі Конституції України. Зазначені вище закони прийняті відповідно до статті 114 Конституції України, і їх не можна визнати такими, що прийняті не на основі Конституції України 1978 року.

Стаття 58 Конституції України викладена чітко, зрозуміло, і практичної необхідності у її з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації немає, тому положення цієї статті офіційного тлумачення не потребують.

Офіційне тлумачення статей 78, 81 Конституції України щодо дії їх в часі необхідно давати виходячи з контексту інших положень Конституції України, загальноновизнаних принципів права.

Стаття 58 Конституції України, дійсно, закріплює один з найважливіших принципів права — закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Однак викладені в ній положення торкаються тільки одного з загальноновизнаних принципів сучасного права щодо зворотної дії законів та інших нормативно-правових актів в часі і не охоплюють інші принципи визначення дії правових норм у часі, скажімо, таких, як негайна дія норми і дія норми на перспективу.

Загальноновизнане правило щодо негайної дії норм Конституції України закріплено у статті 8 Конституції України, якою встановлено, що норми Конституції України є нормами прямої дії і застосовуються безпосередньо з моменту набрання ними чинності.

Це стосується і положень статей 78 і 81 Конституції України.

Обмеження в застосуванні окремих норм і положень Конституції України перелічені в Перехідних положеннях Конституції України.

Будь-яких обмежень відносно прямого та безпосереднього застосування статей 78, 81 Перехідні положення Конституції України не встановили.

Для уточнення дії цих статей у часі необхідно звернутися ще до одного з загальноновизнаних принципів дії правових норм у часі, коли норма, яка погіршує становище громадян, має відносно них лише перспективне значення.

Як зазначалося вище, здійснення народними депутатами України своїх повноважень на постійній основі, несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності та перебуванням на державній службі було встановлено на час виборів народних депутатів України названими раніше законами України.

Отже, положення статей 78, 81 Конституції України не погіршують правового становища народних депутатів України, обраних до прийняття Конституції України, а тому вимоги цих статей підлягають негайному виконанню.

Пункт 2 Перехідних положень Конституції України також підтверджує пряму і негайну дію норм Конституції України, які регулюють повноваження та діяльність Верховної Ради України як колегіального органу, діючого в складі народних депутатів України, тому необхідно було дати саме таке тлумачення цього пункту.

Тлумачення статей 78, 81 Конституції України необхідно було давати з урахуванням всіх зазначених загально визначених принципів визначення дії правової норми в часі, що Судом не було зроблено.

Внаслідок цього викладене в рішенні офіційне тлумачення цих статей і обґрунтування такого тлумачення є непослідовними, порушує рівність прав народних депутатів України, обраних в один і той же період.

В рішенні суду це офіційне тлумачення викладено так: "Статтю 58 та п. 2 Перехідних положень Конституції України слід розуміти так, що дія частини другої і третьої статті 78 та частини четвертої статті 81 Конституції України щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності не поширюється на народних депутатів України, обраних у період від 27 березня 1994 року по 8 червня 1995 року, якщо вони поєднали депутатський мандат з іншими видами діяльності до 8 червня 1995 року, коли на конституційному рівні вперше були встановлені обмеження на таке поєднання".

Даючи таке тлумачення, Суд фактично виходив з принципу негайної дії норм Конституції України та Конституційного Договору. Однак раніше в мотивувальній частині суд визнав, що на день виборів більшості народних депутатів України Конституція України 1978 року не встановлювала обмежень на поєднання депутатського мандата з іншими видами діяльності.

Застосування принципу негайної дії норми у часі допускається, якщо немає підстав для застосування іншого принципу визначення дії норми у часі, на перспективу, зокрема, коли норма не погіршує правове становище громадян.

Якщо Конституція України 1978 року не встановлювала обмежень на поєднання депутатської діяльності з іншими видами діяльності, то встановлення таких положень в Конституційному Договорі і чинній Конституції України погіршує правове становище народних депутатів України, обраних до набуття цими правовими актами чинності, а тому їх норми, відповідно до такого обґрунтування, діють на перспективу, тобто застосовуються до народних депутатів України, обраних після набрання цими актами чинності.

За даним тлумаченням виходить так, що до народних депутатів України, обраних до 8 червня 1995 року, до набуття чинності Конституційним Договором, відносно тих з них, які поєднали депутатську діяльність з іншими видами діяльності до цієї дати, положення статей 78 і 81 Конституції України не застосовуються, а до інших, обраних в цей же період, якщо вони це зробили після 8 червня 1995 року, — застосовуються.

Але ж як одні, так і інші народні депутати України обиралися на однакових умовах, визначених чинними на той час законами. Таким тлумаченням порушується рівність прав народних депутатів України, обраних в один проміжок часу.

Це тлумачення порушує закріплений у статті 8 Конституції України принцип верховенства права і не забезпечує верховенства чинної Конституції України, оскільки перевага надана не їй, а окремим положенням Конституції України 1978 року, яка втратила чинність. Воно дано без врахування громадсько-політичної та правової обстановки у державі в період до прийняття Конституції України і можливих юридичних наслідків такого тлумачення.

З урахуванням наведеного вважаю, що правильним було б таке офіційне тлумачення статей 78, 81 Конституції України: "Статті 78 та 81 Конституції України відповідно до статті 8 Конституції України є нормами прямої дії і підлягають безпосередньому застосуванню до

народних депутатів України у разі невиконання ними вимог щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності або перебуванням на державній службі безпосередньо після набрання ними чинності.

Пункт 2 Перехідних положень Конституції України слід розуміти так, що Верховна Рада України як колегіальний орган здійснює свої повноваження та діяльність за нормами чинної Конституції України”.

Таке офіційне тлумачення відповідатиме також засадам здійснення державної влади в Україні з поділом її на законодавчу, виконавчу та судову, здійснення органами державної влади своїх повноважень у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 6 Конституції України), статті 19 Конституції України щодо обов'язку посадових осіб органів державної влади діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а також принципу рівності всіх людей у своїх правах і перед законом, закріплених у статтях 21, 24, 38 Конституції України, статтях 1, 7 Загальної Декларації прав людини та статті 68 Конституції України щодо обов'язку кожного неухильно додержувати Конституції України та законів України і сприятиме забезпеченню принципу верховенства права.

Суддя Конституційного Суду України

М. Савенко

15 травня 1997 року

РІШЕННЯ**КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положення підпункту 2 пункту 3 розділу IV Закону України
“Про Конституційний Суд України”
стосовно правових актів органів Верховної Ради України
(справа про акти органів Верховної Ради України)**

м. Київ

23 червня 1997 року

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Розенка Віталія Івановича — головуєчий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Козюбри Миколи Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мартиненка Петра Федоровича,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Селівона Миколи Федосовича,
Скоморохи Віктора Єгоровича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Яценка Станіслава Сергійовича

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання — народних депутатів України — Шишкіна Віктора Івановича та представника від Верховної Ради України Селіванова Анатолія Олександровича, керуючись статтею 150 Конституції України, пунктом 1 статті 13, статтями 40, 51 та 65 Закону України “Про Конституційний Суд України”, розглянув на пленарному засіданні справу про віднесення до юрисдикції Конституційного Суду України питання про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів органів Верховної Ради України, прийнятих до набуття чинності Конституцією України.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39 та 40 Закону України “Про Конституційний Суд України” стало конституційне подання народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 71 і статтею 75 Закону України “Про Конституційний Суд України” стала наявність спору стосовно поширення

юрисдикції Конституційного Суду України з питань про відповідність Конституції України законів та інших правових актів, прийнятих до набуття чинності Конституцією України, на правові акти органів Верховної Ради України.

Суб'єкт права на конституційне подання — народні депутати України — вважає, що пункт 1 статті 150 Конституції України містить вичерпний перелік органів, правові акти яких можуть бути предметом розгляду Конституційного Суду, зокрема вказує на Верховну Раду України як на орган, в якому репрезентовані всі народні депутати України, тоді як у підпункті 2 пункту 3 розділу IV Закону України “Про Конституційний Суд України” безпідставно допущено розширювальне тлумачення зазначеної статті Конституції шляхом вказівки не лише на Верховну Раду України, але й на її органи, у зв'язку з чим і просить визнати неконституційним це положення (словосполучення “її органів”) підпункту 2 пункту 3 розділу IV Закону України “Про Конституційний Суд України”, прийнятого Верховною Радою України 16 жовтня 1996 року за № 422/96-ВР.

У поясненні Голови Верховної Ради України Мороза О.О. міститься твердження про те, що у пункті 1 частини першої статті 150 Конституції України терміном “інших правових актів Верховної Ради України” охоплюються й акти Президії Верховної Ради України, оскільки до 1992 року Президія Верховної Ради як підзвітний їй орган виконувала окремі повноваження Верховної Ради, в тому числі у міжсесійний період, у разі необхідності видавала укази, якими вносилися зміни і доповнення в чинні законодавчі акти України, з обов'язковим поданням таких указів на затвердження чергової сесії Верховної Ради (за станом на 28 червня 1996 року не затверджено Верховною Радою України дванадцять таких указів); Президія Верховної Ради приймала також і постанови, в тому числі нормативного характеру. Тобто Президією Верховної Ради України фактично були прийняті рішення з питань, які за Конституцією України віднесені до компетенції Верховної Ради України.

Заслухавши суддю-доповідача Яценка С.С., пояснення представника суб'єкта права на конституційне подання Шишкіна В.І. та представника Верховної Ради України Селіванова А.О., проаналізувавши зібрані по справі матеріали, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Пункт 1 статті 150 Конституції України відносить до повноважень Конституційного Суду України вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Підпункт 2 пункту 3 розділу IV “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про Конституційний Суд України” юрисдикцію Конституційного Суду України з питань про відповідність Конституції України (конституційність) поширює на закони України та інші правові акти Верховної Ради України, її органів, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, прийняті до набуття чинності Конституцією України.

Поширення юрисдикції Конституційного Суду України на закони та інші правові акти, прийняті до набуття чинності Конституцією України (28 червня 1996 року), в принципі, узгоджується з пунктом 1 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України: “Закони

та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності цією Конституцією, є чинними у частині, що не суперечить Конституції України”.

На підставі зазначеного пункту Перехідних положень Конституції України правомірним є поширення юрисдикції Конституційного Суду України з питань про відповідність Конституції України правових актів, прийнятих до набуття чинності Конституцією України, тільки на нормативні правові акти, враховуючи, що за своєю природою ненормативні правові акти, на відміну від нормативних, встановлюють не загальні правила поведінки, а конкретні приписи, звернені до окремого індивіда чи юридичної особи, застосовуються одноразово й після реалізації вичерпують свою дію.

2. Конституція України 1978 року передбачала функціонування постійно діючого органу Верховної Ради України — Президії Верховної Ради України (на відміну від чинної Конституції України), а також постійних комісій Верховної Ради України та інших її органів.

До внесення змін і доповнень до Конституції України 1978 року Законом України від 14 лютого 1992 року, яким Верховна Рада України конституювалась як єдиний орган законодавчої влади в Україні, а Президент України — як глава держави і глава виконавчої влади, Президія Верховної Ради здійснювала у визначених Конституцією межах функції вищого, після Верховної Ради, органу державної влади в республіці, зокрема, в міжсесійний період у разі необхідності видавала укази, якими вносились зміни і доповнення до законодавчих актів з наступним їх затвердженням на пленарному засіданні Верховної Ради. Нормативні акти Президії Верховної Ради України мали вищу юридичну силу по відношенню до підзаконних актів. На сьогоднішній день діють окремі укази Президії Верховної Ради, не затверджені Верховною Радою України, якими внесено зміни і доповнення до законів України. Нормативні акти Президії Верховної Ради України повинні відповідати Конституції України, зокрема принципам і нормам стосовно прав і свобод людини та громадянина.

3. Стаття 124 Конституції України поширила юрисдикцію судів на всі правовідносини, які виникають у державі, й закріпила положення, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. До повноважень Конституційного Суду України не належать питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції (стаття 14 Закону України “Про Конституційний Суд України”). Відповідно до пункту 1 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України закони та інші нормативні акти, прийняті до набуття чинності Конституцією України, не повинні суперечити Конституції України, а отже, можуть перевірятися на предмет їх конституційності.

До числа таких нормативних актів належать, зокрема, нормативні акти Президії Верховної Ради України. В силу їх специфічного місця в ієрархії нормативних актів України, що, в свою чергу, впливає з особливого статусу Президії Верховної Ради України в системі органів державної влади України до 14 лютого 1992 року, питання про відповідність цих нормативних актів чинній Конституції України належить до компетенції Конституційного Суду України, а не судів загальної юрисдикції.

На основі викладеного та керуючись статтями 147, 150 та 152 Конституції України, статтями 61, 63, 65, 67, 69, 73 та 77 Закону України "Про Конституційний Суд України", Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Визнати положення підпункту 2 пункту 3 розділу IV "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про Конституційний Суд України" в частині віднесення до юрисдикції Конституційного Суду України питань про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів органів Верховної Ради України таким, що не відповідає Конституції України, крім нормативних актів Президії Верховної Ради України, прийнятих до набуття чинності Конституцією України.

2. Положення підпункту 2 пункту 3 розділу IV Закону України "Про Конституційний Суд України" в частині, що визнана неконституційною, втрачає чинність з дня ухвалення цього рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

м. К и ї в

23 червня 1997 року

№ 2-зп

Справа № 3/35-313

РІШЕННЯ

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України Постанови Верховної Ради України від 1 жовтня 1996 року "Про тлумачення статті 98 Конституції України" (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України)

м. Київ

11 липня 1997 року

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Розенка Віталія Івановича — головуєчий,

Вознюка Володимира Денисовича,

Козюбри Миколи Івановича,

Костицького Михайла Васильовича,

Малинникової Людмили Федорівни,

Мартиненка Петра Федоровича,

Мироненка Олександра Миколайовича,

Німченка Василя Івановича,

Савенка Миколи Дмитровича,

Селівона Миколи Федосовича,

Скоморохи Віктора Єгоровича,

Тихого Володимира Павловича,

Чубар Людмили Пантеліївни,

Яценка Станіслава Сергійовича

за участю представників суб'єкта конституційного подання — Президента України — Бурчака Федора Глібовича та Підпалова Леоніда Васильовича, представників Верховної Ради України Селіванова Анатолія Олександровича та Зайця Анатолія Павловича, а також залучених Конституційним Судом України до участі у розгляді справи:

— від Антимонопольного комітету України — Мороз Світлани Михайлівни;

— від Головного контрольно-ревізійного управління України — Багінського Володимира Володимировича;

— від Державної податкової адміністрації України — Дороша Олександра Гнатовича;

— від Національного аудиторського комітету України — Павлюка Степана Івановича;

— від Національного банку України — Рябця Віктора Петровича;

— від Прокуратури України — Грищенко Івана Юхимовича;

— від Рахункової палати Верховної Ради України — Малікова Валерія Васильовича, Андрусенка Олександра Івановича, Кадькаленка Сергія Тимофійовича;

— від Фонду державного майна України — Підгайного Андрія Петровича, керуючись пунктом 1 статті 150 Конституції України, пунктом 1 статті 13, статтями 40 та 65 Закону України “Про Конституційний Суд України”,

розглянув на пленарному засіданні справу про відповідність Конституції України Закону України від 11 липня 1996 року “Про Рахункову палату Верховної Ради України” та Постанови Верховної Ради України від 1 жовтня 1996 року “Про тлумачення статті 98 Конституції України” за поданнями Президента України від 28 грудня 1996 року та 19 травня 1997 року.

У процесі розгляду матеріалів справи Конституційний Суд України ухвалою від 10 липня 1997 року роз’єднав конституційне провадження за вказаними поданнями Президента України на дві окремі справи.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71 та 75 Закону України “Про Конституційний Суд України” стала наявність спору стосовно повноважень Верховної Ради України в частині офіційного тлумачення Конституції України, чим і зумовлена необхідність окремого конституційного провадження.

Суб’єкт конституційного подання — Президент України — просить визнати Постанову Верховної Ради України “Про тлумачення статті 98 Конституції України” такою, що не відповідає Конституції України (неконституційною).

Заслухавши суддів-доповідачів Мартиненка П.Ф. і Костицького М.В., пояснення представників суб’єкта конституційного подання — Бурчака Ф.Г. і Підпалова Л.В., представників Верховної Ради України — Селіванова А.О. і Зайця А.П., представників залучених до розгляду справи державних органів та установ (Мороз С.М., Дороша О.Г., Павлюка С.І., Рябця В.П., Малікова В.В., Андрусенка О.І., Кадькаленка С.Т.) та вивчивши подані матеріали, Конституційний Суд України

У С Т О Н О В И В :

1. Спеціальне повноваження на офіційне тлумачення Конституції України та законів України з прийняттям Конституції України 1996 року набуло принципово нового вирішення: з відання Верховної Ради України воно було передано до повноважень Конституційного Суду України (пункт 2 статті 150 Конституції України), який згідно зі статтею 147 Конституції України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні. Ці зміни зумовлені переходом до нового порядку здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6 Конституції України), органи яких взаємодіють між собою на підставі конституційно закріпленої системи стримувань і противаг, здійснюючи свої повноваження у межах, встановлених Конституцією України, і відповідно до законів України (частина друга статті 6 Конституції України).

2. Оскільки на день набуття чинності Конституцією України Конституційний Суд України ще не був створений, пунктом 6 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України передбачалось, що “до створення Конституційного Суду України тлумачення законів здійснює Верховна Рада України”.

Посилаючись на цей пункт "Перехідних положень", Верховна Рада України 1 жовтня 1996 року прийняла Постанову "Про тлумачення статті 98 Конституції України". Ухвалюючи цю Постанову, вона, як свідчать матеріали справи, виходила з того, що терміном "законів" у контексті вказаного пункту охоплюється також Конституція України — Основний Закон України, тим більше, що за умови відсутності Конституційного Суду України повноважень на тлумачення Конституції України не мав жодний інший орган державної влади.

Крім цього основного аргументу на користь позиції, зайнятої Верховною Радою України, у процесі розгляду справи наводилися також інші міркування. Зокрема, що до тлумачення статті 98 Конституції України Верховну Раду України нібито спонукали обов'язок законодавчого органу прийняти Закон про Рахункову палату та недостатня конституційна визначеність статусу Рахункової палати у статті 98 Конституції України.

3. Вказані аргументи не можна визнати переконливими. Аналіз тексту Конституції України свідчить про те, що термін "закон" вживається в ній як у широкому, так і вузькому значеннях. У широкому значенні (яке охоплює також Конституцію України) термін "закон" вживається, наприклад, у статтях 13, 24, 35, 58, 68 Конституції України, які закріплюють загально визнані правові принципи — рівність громадян перед законом, недопустимість відмови від виконання законів з мотивів релігійних переконань, незворотність дії законів у часі, незвільнення від юридичної відповідальності через незнання законів тощо. В основному ж у тексті Конституції України термін "закон" вживається у вузькому значенні, охоплюючи лише закони України, зокрема, він часто вживається у словосполученні "Конституція України і (та) закони України" (статті 10, 15, 36, 79, 126, 150 та ін.).

4. Вживання такого словосполучення у тексті Конституції України, зокрема у статті 150, не є випадковим. Конституція України прийнята Верховною Радою України від імені Українського народу (преамбула Конституції України), який відповідно до статті 5 Конституції України має виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні. Це право не може бути узурповано державою, її органами або посадовими особами (там же). Отже, прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття. Це підтверджується пунктом 1 статті 85 Конституції України, яка не передбачає права Верховної Ради України на прийняття Конституції України, а також статтею 156 Конституції України, згідно з якою законопроект про внесення змін до розділів, які встановлюють засади конституційного ладу в Україні, після його прийняття у Верховній Раді України має затверджуватись всеукраїнським референдумом.

Логічним наслідком цих положень стало наділення повноваженням офіційного тлумачення Конституції України замість Верховної Ради України Конституційного Суду України як органу незалежної судової влади.

5. Посилання на те, що звернення Верховної Ради України до тлумачення статті 98 Конституції України пояснюється обов'язком законодавчого органу прийняти Закон про Рахункову палату за умов недостатньої конституційної визначеності її статусу, не знімає питання про конституційність Постанови Верховної Ради України. До того ж це не

підтверджується матеріалами провадження. Вони свідчать, що Постанова Верховної Ради України "Про тлумачення статті 98 Конституції України" була прийнята майже через три місяці від дня прийняття Закону України "Про Рахункову палату Верховної Ради України".

Неприйнятним є також аргумент щодо того, що недостатня конституційна визначеність статусу Рахункової палати не могла бути подолана інакше як через тлумачення чинної Конституції України. Якщо Верховна Рада України вважала, що стаття 98 Конституції України справді недостатньо чітко визначає статус Рахункової палати, то це питання вона могла б вирішити внесенням змін до Конституції України відповідно до статті 155 Конституції України.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України робить висновок, що відповідно до пункту 6 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України Верховна Рада України тимчасово, на період до створення Конституційного Суду України, мала право здійснювати тлумачення лише законів України і не мала права тлумачити Конституцію України.

Прийнявши Постанову від 1 жовтня 1996 року "Про тлумачення статті 98 Конституції України", Верховна Рада України перевищила свої конституційні повноваження.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 6, 85, 92, 95, 96, 97, 98 та 150 Конституції України, статтями 40, 51, 61, 63, 65, 67, 69 Закону України "Про Конституційний Суд України" Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Визнати Постанову Верховної Ради України від 1 жовтня 1996 року "Про тлумачення статті 98 Конституції України" такою, що не відповідає Конституції України (неконституційною).

2. Постанова Верховної Ради України "Про тлумачення статті 98 Конституції України" втрачає чинність з дня прийняття цього рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

м. Київ

11 липня 1997 року

№ 3-зп

Справа № 1/1909-97

РІШЕННЯ

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним зверненням
Барабаша Олександра Леонідовича
щодо офіційного тлумачення
частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України
(справа про набуття чинності Конституцією України)

м. Київ

3 жовтня 1997 року

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Тимченка Івана Артемовича — головуєчий,

Вознюка Володимира Денисовича,

Євграфова Павла Борисовича,

Козюбри Миколи Івановича,

Костицького Михайла Васильовича,

Малинникової Людмили Федорівни,

Мартиненка Петра Федоровича,

Мироненка Олександра Миколайовича,

Німченка Василя Івановича,

Селівона Миколи Федосовича,

Скоморохи Віктора Єгоровича,

Тихого Володимира Павловича,

Чубар Людмили Пантеліївни,

Шаповала Володимира Миколайовича,

Яценка Станіслава Сергійовича,

керуючись статтею 150 Конституції України, пунктом 4 статті 13 Закону України "Про Конституційний Суд України", розглянув на пленарному засіданні у письмовому слуханні справу про офіційне тлумачення частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України.

Приводом для розгляду справи, згідно зі статтею 42 Закону України "Про Конституційний Суд України", стало конституційне звернення Барабаша Олександра Леонідовича.

Підставою для розгляду справи, згідно зі статтею 94 Закону України "Про Конституційний Суд України", стала наявність неоднозначного застосування положень Конституції України Верховним Судом України, що, на думку суб'єкта права на конституційне звернення, призвело до порушення його конституційних прав і свобод.

У конституційному зверненні Барабаш О.Л. просить дати офіційне тлумачення частини першої статті 58, частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України щодо моменту набуття чинності Конституцією України.

Заслухавши суддю-доповідача Шаповала В.М. та проаналізувавши матеріали справи за конституційним зверненням Барабаша О.Л., Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. У червні 1996 року Барабаш О.Л. звернувся до Верховного Суду України зі скаргою на рішення Центральної виборчої комісії по виборах народних депутатів України, яким йому було відмовлено у внесенні на повторний розгляд звернення з питань визнання недійсними повторних виборів народного депутата України.

Розглянувши матеріали цієї скарги, суддя Верховного Суду України своєю ухвалою від 8 липня 1996 року відмовив у її прийнятті як такої, що не підлягає розгляду в судах.

Не погоджуючись з мотивами відмови, Барабаш О.Л. подав скаргу в порядку нагляду. Він стверджував, що наведені в ухвалі мотиви відмови у прийнятті скарги до розгляду не відповідають змісту Конституції України, вже чинної на день постановлення зазначеної ухвали. Барабаш О.Л. наголошував на тому, що встановлений чинним законодавством по суті обмежувальний характер права на судове оскарження дій та рішень Центральної виборчої комісії по виборах народних депутатів України не відповідає ряду положень Конституції України, зокрема положенню її статті 55.

У відповіді Верховного Суду України від 26 вересня 1996 року було вказано, що підстав для опротестування відповідної ухвали і задоволення скарги Барабаша О.Л. не встановлено. Водночас було зазначено, що на час постановлення ухвали судді Верховного Суду України Конституція України не діяла. Заперечуючи проти такої позиції, Барабаш О.Л. подав повторну скаргу у порядку нагляду. У відповіді Верховного Суду України від 12 листопада 1996 року було вказано, що конституційні норми не могли бути застосовані у вирішенні питання про прийняття відповідної скарги у зв'язку з тим, що Конституція України була опублікована 13 липня 1996 року. При цьому було зроблено посилання на зміст частини п'ятої статті 94 Конституції України.

Зазначені відповіді щодо набуття чинності Конституцією України свідчать про неоднозначність застосування її окремих норм Верховним Судом України, що зумовило відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Барабаша О.Л. Задля розв'язання такої неоднозначності виникла потреба в офіційному тлумаченні частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України.

Конституційний Суд України визнав недоцільним безпосередньо пов'язувати предмет офіційного тлумачення зі змістом частини першої статті 58 Конституції України. До того ж офіційне тлумачення відповідного положення Конституції України містить Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року у справі про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (справа щодо несумісності депутатського мандата).

2. Відповідно до частини п'ятої статті 94 Конституції України "Закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим

законом, але не раніше дня його опублікування”. Ця норма статті перебуває у системному зв’язку з нормами розділу IV “Верховна Рада України”, насамперед з тими, які безпосередньо регулюють законодавчий процес. Тим самим положення статті 94 Конституції України щодо набрання чинності законом віднесені до законів — актів органу законодавчої влади.

Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є актом установчої влади, що належить народу. Установча влада по відношенню до так званих встановлених влад є первинною: саме в Конституції України визнано принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову (частина перша статті 6) та визначено засади організації встановлених влад, включно законодавчої. Прийняття Конституції України Верховною Радою України означало, що у даному випадку установча влада була здійснена парламентом.

Закони є актами встановленої Конституцією України законодавчої влади і, більше того, актами єдиного органу законодавчої влади — Верховної Ради України. Це зумовлює їх субординацію відносно Конституції України, з чого можна зробити висновок, що норми частини п’ятої статті 94 Конституції України щодо набрання чинності законом не раніше дня його опублікування не можуть бути віднесені до самої Конституції України.

3. Згідно зі статтею 160 Конституції України, Конституція набуває чинності з дня її прийняття.

Словосполучення “набуває чинності” у статті 160 і словосполучення “набирає чинності” у частині п’ятій статті 94 Конституції України мають синонімічні значення. Обидва вони означають, що відповідні нормативні правові акти вступили в силу.

Виклад норми статті 160 Конституції України припускає лише буквальне тлумачення, з якого випливає, що Конституція України набула чинності 28 червня 1996 року, у день її прийняття.

В Конституції України відсутнє положення щодо визнання після її прийняття такими, що втратили чинність, Конституції (Основного Закону) України від 20 квітня 1978 року з наступними змінами і доповненнями й Конституційного Договору між Верховною Радою України та Президентом України “Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України” від 8 червня 1995 року. Відповідні положення містяться у статтях 2 та 3 Закону України “Про прийняття Конституції України і введення її в дію”. Проте набуття чинності Конституцією України не можна пов’язувати з прийняттям цього Закону.

Конкретна сфера суспільних відносин не може бути водночас врегульована однопредметними нормативними правовими актами однакової сили, які за змістом суперечать один одному. Звичайною є практика, коли наступний у часі акт містить пряме застереження щодо повного або часткового скасування попереднього. Загальноновизнаним є й те, що з прийняттям нового акта, якщо інше не передбачено самим цим актом, автоматично скасовується однопредметний акт, який діяв у часі раніше. До того ж, сам Конституційний Договір по суті передбачав втрату ним чинності і скасування чинної на момент його підписання Конституції з прийняттям нової Конституції України.

Сама ж Конституція України набула чинності з моменту оголошення результатів голосування за проектом Конституції України в цілому на пленарному засіданні Верховної Ради України.

На основі викладеного і керуючись статтями 147 та 150 Конституції України, статтями 63, 67 та 69 Закону України "Про Конституційний Суд України", Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Частину п'яту статті 94 Конституції України щодо набуття чинності законом не раніше дня його опублікування потрібно розуміти так, що дія цієї частини статті не поширюється на набуття чинності Конституцією України.

2. За статтею 160 Конституції України Конституція України набула чинності в день її прийняття Верховною Радою України — 28 червня 1996 року.

Моментом набуття чинності Конституцією України є момент оголошення результатів голосування за проектом Конституції України в цілому на пленарному засіданні Верховної Ради України.

3. З набуттям чинності Конституцією України, згідно з частиною другою статті 55 Конституції України, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

м. Київ

9 жовтня 1997 року

№ 4-зп

Справа № 18/183-97

РІШЕННЯ

КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі щодо офіційного тлумачення
статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію”
та статті 12 Закону України “Про прокуратуру”
(справа К. Г. Устименка)

м. Київ

30 жовтня 1997 року

Конституційний Суд України у складі суддів Конституційного Суду України:

Тимченка Івана Артемовича — головуєчий,
Вознюка Володимира Денисовича,
Козюбри Миколи Івановича,
Костицького Михайла Васильовича,
Малинникової Людмили Федорівни,
Мартиненка Петра Федоровича,
Мироненка Олександра Миколайовича,
Німченка Василя Івановича,
Розенка Віталія Івановича,
Савенка Миколи Дмитровича,
Селівона Миколи Федосовича,
Скоморохи Віктора Єгоровича,
Тихого Володимира Павловича,
Чубар Людмили Пантеліївни,
Яценка Станіслава Сергійовича,

керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 43, 51 Закону України “Про Конституційний Суд України”, розглянув на пленарному засіданні у письмовому слуханні справу про офіційне тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 року (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 48, ст. 650) та статті 12 Закону України “Про прокуратуру” від 5 листопада 1991 року (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., № 53, ст. 793).

Конституційне провадження відкрито ухвалою Колегії суддів Конституційного Суду України з конституційних звернень відповідно до статей 46 та 49 Закону України “Про Конституційний Суд України” у зв’язку з конституційним зверненням Устименка Костянтина Григоровича.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України “Про Конституційний Суд України” стала наявність неоднозначного застосування зазначених норм Закону України “Про інформацію” та Закону України “Про прокуратуру” судами

загальної юрисдикції, що призвело до порушення конституційних прав і свобод громадянина України.

З документів, надісланих до Конституційного Суду України, та письмових тверджень К. Г. Устименка випливає, що в 1988—1990 роках за клопотанням адміністрації Дніпропетровського залізничного технікуму він перебував на консультативному психіатричному обліку у Дніпропетровському міському психоневрологічному диспансері. Заявник, якому про такий факт стало відомо у липні 1990 року, вважає, що це обмежувало можливості його працевлаштування і завдало йому моральних та матеріальних збитків. З метою їх відшкодування у цивільно-процесуальному порядку він звернувся до головного лікаря диспансеру з вимогою надання інформації з питань:

- ким, коли і на яких підставах його було поставлено на облік;
- кому видавались довідки про його перебування на такому обліку;
- ким, коли і на яких підставах його було знято з обліку;
- чи законними є дії психіатрів щодо обмеження його працевлаштування у 1988—1990 роках, і хто несе відповідальність за заподіяні матеріальні збитки.

Головний лікар, посилаючись на лікарську таємницю, у наданні такої інформації відмовив. У зв'язку з цим протягом майже семи років справа К. Г. Устименка неодноразово і неоднозначно розглядалась судами загальної юрисдикції різних ланок. Останніми рішеннями судів вимоги заявника було задоволено частково: він отримав копію своєї диспансерної картки і деяку іншу інформацію, яка, однак, його не задовольнила.

27 листопада 1992 року на підставі статті 37 Закону України "Про інформацію" заступник прокурора Дніпропетровської області без уточнення мотивів відмовив К. Г. Устименку у наданні наявних у прокуратурі свідчень про стан здоров'я заявника. Скарги К. Г. Устименка на зазначені дії посадової особи прокуратури судами загальної юрисдикції, включаючи і Верховний Суд України, протягом 1993—1996 років відхилялися на підставі статті 12 Закону України "Про прокуратуру".

Зважаючи на зазначене вище, суб'єкт права на конституційне звернення просить дати офіційне тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України "Про інформацію" та статті 12 Закону України "Про прокуратуру".

Заслухавши суддю-доповідача Мироненка О.М. та вивчивши суть клопотання К. Г. Устименка, додані до нього документи, матеріали, надіслані Головою Верховної Ради України, Генеральним прокурором України, відповідними міністерствами, висновки спеціалістів-психіатрів, міжнародні конвенції, декларації, положення щодо прав людини на інформацію, на звернення до суду взагалі та юридичний захист прав психічно хворих зокрема, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в :

1. Конституційні права людини і громадянина в Україні на інформацію, її вільне отримання, використання, поширення та зберігання в обсягах, необхідних для реалізації кожним своїх прав, свобод і законних інтересів, чинним законодавством держави закріплюються і гарантуються. Нормативна основа інформаційних правовідносин у державі визначена у статтях 32 і 34 Конституції України, законах України "Про інформацію", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про

телебачення і радіомовлення”, а також у статтях 7, 440 і 440¹ Цивільного кодексу України, статтях 125 і 126 Кримінального кодексу України, спрямованих на захист честі, гідності та ділової репутації особи внаслідок поширення про неї недостовірної інформації, на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та розголошенням відомостей про особу.

2. Разом з тим аналіз правозастосовної практики, матеріалів конституційного звернення дає підстави констатувати наявність у нормативно-правовій базі в частині інформаційних правовідносин нечітко визначених, колізійних положень і прогалин, що негативно впливає на забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Так, частина друга статті 32 Конституції України не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Але вітчизняним законодавством не повністю визначено режим збирання, зберігання, використання та поширення інформації, зокрема щодо психічного стану людини, її примусового огляду та лікування, не створено процедуру захисту прав особи від протизаконного втручання в її особисте життя психіатричних служб. Закон України “Про інформацію” закріплює лише загальні принципи доступу громадян до інформації, що стосується їх особисто. Механізм реалізації зазначеного права належним чином не визначений. Відсутнє й регулювання використання конфіденційних даних у галузі психіатрії.

Законодавство України поки що не приведено у відповідність з європейськими стандартами в частині захисту персональних даних у зв'язку із прийняттям України до Ради Європи. Правовідносини, що виникають у цій сфері, у т.ч. й інформаційного характеру, регулюються відомчими нормативними актами колишнього СРСР: наказом Міністра охорони здоров'я СРСР від 29 грудня 1979 року № 1333 “Про порядок надання відомостей про психічний стан громадян”, наказом Міністра охорони здоров'я СРСР від 21 березня 1988 року № 225 “Про заходи щодо подальшого удосконалення психіатричної допомоги” та низкою положень і тимчасових інструкцій, затверджених в СРСР згаданим міністерством у 80-х роках.

Через відсутність власної нормативної бази зазначені нормативні акти і зараз застосовуються в Україні, незважаючи на те, що чимало норм таких наказів, положень та інструкцій суперечать статтям 3, 23, 31, 47, 48, іншим нормам Закону України “Про інформацію”, Основ законодавства України про охорону здоров'я, загальною визначеним міжнародним принципам рекомендаційного характеру, зафіксованим у Женевській декларації Всесвітньої медичної асамблеї (вересень 1948 року, з поправками, внесеними у серпні 1968 року, жовтні 1983 року, вересні 1994 року), Міжнародному кодексі медичної етики (жовтень 1949 року, з поправками, внесеними у серпні 1968 року та жовтні 1983 року), Положенні про захист прав і конфіденційності пацієнта (жовтень 1993 року), Положенні і поглядах Всесвітньої психіатричної асоціації про права і юридичний захист психічно хворих (жовтень 1989 року), у Гавайській декларації Всесвітньої психіатричної асоціації (липень 1983 року), Резолюції ООН “Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги” (лютий 1992 року), Рекомендаціях парламентської асамблеї Ради Європи “Про ситуацію з психічними захворюваннями” (жовтень 1977 року), Рекомендаціях Комітету міністрів держав-учасників стосовно правового захисту осіб, які

страждають на психічні захворювання та яких примусово утримують як пацієнтів (лютий 1983 року), у численних деклараціях, хартіях і конвенціях про права людини тощо.

3. З матеріалів справи випливає, що клопотання К. Г. Устименка про офіційне тлумачення статей 3, 31, 47 Закону України "Про інформацію" зумовлено не наявністю неоднозначного застосування судами та іншими органами державної влади України зафіксованих в них положень, а практичним використанням медичними установами перелічених вище відомчих нормативних актів СРСР, які суперечать вимогам норм зазначеного Закону. Статті 3, 31, 47, як і частини перша, друга, третя, шоста статті 23 Закону України "Про інформацію", невизначеностей у контексті справи К. Г. Устименка не містять і офіційного тлумачення не потребують.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 3, 8, 32, 34, 55, 147 та 150 Конституції України, загальновизнаними принципами права, статтями 43, 51, 61, 63, 67, 69 та 95 Закону України "Про Конституційний Суд України", Конституційний Суд України

в и р і ш и в :

1. Частину четверту статті 23 Закону України "Про інформацію" треба розуміти так, що забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини. До конфіденційної інформації, зокрема, належать свідчення про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані).

Згода на збирання, зберігання, використання і поширення відомостей щодо недієздатної особи надається членом її сім'ї або законним представником. У період збирання інформації про неї кожний дієздатний, член сім'ї або законні представники недієздатної особи мають право знати, які відомості і з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються. У період зберігання і поширення персональних даних ці ж особи мають право доступу до такого роду інформації, заперечувати її правильність, повноту тощо.

2. Частину п'яту статті 23 Закону України "Про інформацію" треба розуміти так, що кожна особа має право знайомитись з збіраною про неї інформацією в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, якщо ці відомості не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Медична інформація, тобто свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі і про наявність ризику для життя і здоров'я, за своїм правовим режимом належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом. Лікар зобов'язаний на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників надати їм таку інформацію повністю і в доступній формі.

В особливих випадках, як і передбачає частина третя статті 39 Основ законодавства України про охорону здоров'я, коли повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта, лікар може її обмежити. У цьому разі він інформує членів сім'ї або законного представника пацієнта, враховуючи особисті інтереси хворого. Таким же чином лікар діє, коли пацієнт перебуває у непритомному стані.

У разі відмови у наданні або навмисного приховування медичної інформації від пацієнта, членів його сім'ї або законного представника вони можуть оскаржити дії чи бездіяльність лікаря безпосередньо до суду або, за власним вибором, до медичного закладу чи органу охорони здоров'я.

Правила використання відомостей, що стосуються лікарської таємниці, — інформації про пацієнта, на відміну від медичної інформації — інформації для пацієнта, встановлюються статтею 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я та частиною третьою статті 46 Закону України "Про інформацію".

3. У статті 48 Закону України "Про інформацію" визначальними є норми, сформульовані у частині першій цієї статті, які передбачають оскарження встановлених Законом України "Про інформацію" протиправних діянь, вчинених органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, а також політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, державними організаціями, які є юридичними особами, та окремими громадянами, до органів вищого рівня або до суду, тобто за вибором того, хто подає скаргу. Частина друга статті 48 Закону України "Про інформацію" лише встановлює порядок оскарження протиправних дій посадових осіб у разі звернення до органів вищого рівня, а частина третя цієї статті акцентує на тому, що оскарження, подане до органів вищого рівня, не є перешкодою для подальшого звернення громадянина чи юридичної особи до суду. Частина третю у контексті всієї статті 48 Закону України "Про інформацію" не можна розуміти як вимогу обов'язкового оскарження протиправних дій посадових осіб спочатку до органів вищого рівня, а потім — до суду. Безпосереднє звернення до суду є конституційним правом кожного.

4. Визнати неконституційним положення частини четвертої статті 12 Закону України "Про прокуратуру" щодо можливості оскарження прийнятого прокурором рішення до суду лише у передбачених законом випадках, оскільки винятки з конституційних норм встановлюються самою Конституцією, а не іншими нормативними актами.

5. Прийняття рішення Генеральним прокурором України по скаргі (частина п'ята статті 12 Закону України "Про прокуратуру") припиняє провадження по таких скаргах в органах прокуратури, але не може стати перешкодою для подальшого звернення до суду.

6. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

м. Київ
30 жовтня 1997 року
№ 5-зп
Справа № 18/203-97

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про нагородження відзнакою Президента України “Орден князя Ярослава Мудрого”

За особисті заслуги перед українською державою у галузі державного будівництва, розвитку законодавства **постановляю:**

Нагородити відзнакою Президента України “Орден князя Ярослава Мудрого” V ступеня Голову Конституційного Суду України, академіка Академії правових наук України ТИМЧЕНКА Івана Артемовича.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
17 жовтня 1997 року

УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

(ВИТЯГ)

Про присвоєння почесного звання “Заслужений юрист України”

За значний особистий внесок у розробку і прийняття Конституції України, активну законотворчу роботу присвоїти почесне звання

“ЗАСЛУЖЕНИЙ ЮРИСТ УКРАЇНИ”

КОСТИЦЬКОМУ — народному депутатові України,
Михайлу Васильовичу докторові юридичних наук,
академікові Академії правових
наук України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ

1 листопада 1996 року

Суддею Конституційного Суду України
М. Костицький призначений у жовтні 1996 року

УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

(ВИТЯГ)

Про присвоєння почесного звання “Заслужений юрист України”

За особисті заслуги у зміцненні законності та правопорядку, високий професіоналізм присвоїти почесне звання

“ЗАСЛУЖЕНИЙ ЮРИСТ УКРАЇНИ”

ЯЦЕНКУ – судді Конституційного Суду України, докторові юридичних наук, професору, м. Київ.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
12 грудня 1996 року

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння М. Корнієнку почесного звання “Заслужений юрист України”

За особистий внесок у підготовку та наукову експертизу проектів законодавчих актів з питань державного будівництва, участь у розробці Конституції України присвоїти почесне звання “Заслужений юрист України” КОРНІЄНКУ Миколі Івановичу — першому заступникові завідувача науково-експертного відділу Секретаріату Верховної Ради України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
10 травня 1997 року

Суддею Конституційного Суду України
М. Корнієнко призначений у вересні 1997 року

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння О. Мироненку почесного звання “Заслужений діяч науки і техніки України”

За заслуги у розвитку юридичної науки, особистий внесок у зміцнення законності присвоїти почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України” МИРОНЕНКУ Олександровичу — судді Конституційного Суду України, докторові філософських наук, професорові, члену-кореспонденту Академії правових наук України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
4 червня 1997 року

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

(ВИТЯГ)

Про присвоєння почесного звання “Заслужений юрист України”

За особистий внесок у зміцнення законності, високий професіоналізм
присвоїти почесне звання

“ЗАСЛУЖЕНИЙ ЮРИСТ УКРАЇНИ”

ВОЗНІОКУ – судді Конституційного Суду
Володимиру Денисовичу України

ЧУБАР – судді Конституційного Суду
Людмилі Пантеліївні України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
11 липня 1997 року

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння почесного звання “Заслужений юрист України”

За вагомий внесок у зміцнення законності, високий професіоналізм
присвоїти почесне звання

“ЗАСЛУЖЕНИЙ ЮРИСТ УКРАЇНИ”

КОЗЮБРИ
Миколі Івановичу	—	судді Конституційного Суду
України, докторові юридичних
наук, члену-кореспонденту
Академії правових наук України
САВЕНКУ
Миколі Дмитровичу	—	судді Конституційного Суду
України.

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ
17 жовтня 1997 року

Міжнародні зв'язки Конституційного Суду України

1996 рік

- 25—26 жовтня Заступник Голови Конституційного Суду України В. Розенко відвідав Конституційний Суд Російської Федерації. Він ознайомився з досвідом організації та діяльності Конституційного Суду Російської Федерації, зустрівся з його Головою В. Тумановим.
- 1—5 грудня Делегація Конституційного Суду України у складі його Голови І. Тимченка, суддів В. Вознюка, М. Козюбри, М. Костицького, Л. Малинникової, М. Савенка, В. Скоморохи, Л. Чубар перебувала в Німеччині на запрошення Надзвичайного і Повноважного Посла Федеративної Республіки Німеччини в Україні Ебергарда Гайкена, знайомила з досвідом конституційного судочинства.
- 17—19 грудня Заступник Голови Конституційного Суду України В. Німченко, судді В. Вознюк, Л. Малинникова, П. Мартиненко, Л. Чубар, Прес-секретар Конституційного Суду України В. Шляпошников взяли участь у міжнародній конференції "Проблеми, що постають перед новими Конституційними Суди і шляхи їх вирішення", організованій в Будапешті Інститутом конституційної і законодавчої політики.

1997 рік

- 22 січня Голова Конституційного Суду України І. Тимченко за участю суддів Конституційного Суду України прийняв Надзвичайного і Повноважного Посла Федеративної Республіки Німеччини в Україні Ебергарда Гайкена. І. Тимченко поінформував гостя про заходи щодо становлення Конституційного Суду України. Посол передав Конституційному Суду України бібліотечку, яка містить зібрання рішень Федерального Конституційного Суду Німеччини за час його діяльності, наукові коментарі в галузі конституційного права (понад 60 томів).
- 31 січня Керівник Секретаріату Конституційного Суду України В. Дубровський зустрівся з першим радником Посольства Французької Республіки в Україні Рабате та другим секретарем Посольства Колпелем. Представники Посольства були поінформовані про повноваження Конституційного Суду України.

9—13 лютого

Делегація Конституційного Суду України у складі заступника Голови Конституційного Суду України В. Німченка, суддів В. Вознюка, М. Селівона, В. Скоморохи, Радника Голови Конституційного Суду України І. Доценка, завідувачів відділами Секретаріату Конституційного Суду України П. Михайлюка та В. Іванченка перебувала в Конституційному Суді Російської Федерації. Делегацію прийняв Голова Конституційного Суду Російської Федерації В. Туманов. Відбулися численні зустрічі з суддями, фахівцями відповідних служб і підрозділів Секретаріату Конституційного Суду Російської Федерації.

12 лютого

Голова Конституційного Суду України І. Тимченко прийняв делегацію Ради Європи на чолі з директором департаменту з юридичних питань Гі Де Велом. Обговорено шляхи співпраці Ради Європи і Конституційного Суду України.

20 лютого

Голова Конституційного Суду України І. Тимченко прийняв представників Фонду Міжнародного правового співробітництва Юргена Фосса та Фонду імені Конрада Аденауера в Україні Манфреда Ломана. Досягнуто домовленості щодо проведення ряду семінарів для суддів Конституційного Суду України за участю іноземних експертів.

11 березня

Заступник Голови Конституційного Суду України В. Розенко зустрівся з представниками Асоціації американських юристів Мері Пепіс, Джоном Блавацьким, Стівеном Вулфбергом. Представники Асоціації розповіли про роботу, яку вони проводять з метою становлення судів у країнах СНД, Центральної та Східної Європи, у створенні в цих регіонах незалежних юридичних асоціацій.

15—30 березня

Делегація Конституційного Суду України у складі заступника Голови Конституційного Суду В. Розенка, суддів М. Козюбри, М. Костицького, Л. Малинникової, П. Мартиненка, М. Селівона, Л. Чубар, В. Шаповала, Керівника Секретаріату Конституційного Суду України В. Дубровського, завідувача бібліотеки Л. Майстренко відвідала на запрошення Уряду США Верховний Суд і Федеральні суди Вашингтона, Денвера, Філадельфії.

9 квітня

Заступник Голови Конституційного Суду України В. Розенко разом з членами делегації Конституційного Суду України, яка в березні перебувала у США, прийняв директора консорціуму "Верховенство права" Роберта Байера і аташе Посольства США в Україні з питань культури Джеймса Стюарда. Члени делегації висловили вдячність Надзвичайному і Повноважному Послу США Уільяму Гріну Міллеру за надану можливість ознайомитися з судовою системою Сполучених Штатів.

- 11 квітня Голова Конституційного Суду України І. Тимченко прийняв делегацію Федеративної Республіки Німеччини на чолі з Державним секретарем Міністерства юстиції Ланферманом. Учасники зустрічі обговорили питання щодо залучення експертів Федеративної Республіки Німеччини до вирішення окремих питань, пов'язаних з діяльністю Конституційного Суду України, зокрема щодо створення банку даних, комплектації бібліотеки літературою на магнітних носіях, проведення семінарів.
- 11 квітня Відбулася зустріч суддів Конституційного Суду України В. Вознюка, М. Козюбри, П. Мартиненка, В. Скоморохи з професором юридичного факультету університету Мінесота Деніелем Фарбером. Судді Конституційного Суду України поінформували американського гостя про діяльність Конституційного Суду України. Деніел Фарбер відповів на запитання суддів Конституційного Суду України щодо організації судової системи США.
- 21—24 травня Голова Конституційного Суду України І. Тимченко і суддя Конституційного Суду України П. Мартиненко на запрошення Ради Європи відвідали Страсбург з метою обговорення питань подальшої участі Конституційного Суду України в реалізації програми Ради Європи щодо здійснення правової реформи в Україні та участі представника Конституційного Суду в роботі Венеціанської Комісії Ради Європи. Делегацію прийняв директор департаменту з юридичних питань Ради Європи Гі Де Вел.
- 18—23 червня Заступник Голови Конституційного Суду України В. Розенко та суддя Конституційного Суду України В. Тихий взяли участь у засіданні Європейської Комісії "За демократію через право", що відбулося у Венеції (Італія).
- 6—10 липня Суддя Конституційного Суду України В. Тихий на запрошення Ради Європи перебував у Страсбурзі. Мав зустрічі з радником — координатором юридичних програм з Україною, директором комітету з питань прав людини, головою комісії з прав людини та секретарем Європейської Комісії "За демократію через право".
- 19—20 вересня Заступник Голови Конституційного Суду України В. Німченко взяв участь у колоквіумі: "Європейський Суд з прав людини. Організація і процедура" (Потсдам, ФРН).
- 20—23 вересня У Конституційному Суді України відбулося засідання "круглого столу" за участю суддів Конституційного Суду України та доктора Інституту публічного права ім. Макса Планка Матіаса Хартвіга (ФРН).

Закордонні поїздки здійснювалися за рахунок сторін, які приймали делегації Конституційного Суду України (крім Російської Федерації).

Над випуском працювали:

Галина Сурначова

Володимир Тичина

Вікторія Зарецька

Володимир Романенко

Здано до складання 09.12.97. Підписано до друку 23.12.97.

Папір Tatraart. Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 2,51.

Умовн. друк. арк. 3,87. Наклад 3 000 прим.

Віддруковано АТ "Такі справи" м. Київ, вул. Виборзька, 84.
